

Eksamen Bokmål

Del A Kortsvarsoppgave

Usikker og forelsket

I utdraget fra «Sangen om den røde rubin», skrevet i 1956 av Agnar Mykle møter vi hovedpersonen Ask. Ved hjelp av språklige virkemidler og en aural, allvitende forteller får vi et innblikk i hvordan Ask har det.

I starten av utdraget skildrer forfatteren stemningen ved bruk av gjentakelse. Ordene «trette» og «lyttet» går igjen, og dette gir leseren en følelse av at Ask er sliten av å ha lyttet etter et tegn for kjærlighet, noe som kanskje ikke er der. Han fremstår forelsket da han har «... lyttet etter det minste tegn hos henne på en følelse som går ut over kameratslighet.»

Det er mye bruk av hyperbol i utdraget. Dette gir leseren et inntrykk av at Ask er ekstremt usikker i situasjonen han befinner seg i. Det er nok en overdrivelse at han kjenner på dødsangst «Han føler den svimlende dødsangsten krype opp over seg». Her ser vi og bruken av personifikasjon, da dødsangsten faktisk ikke kryper over han, som gjør at leseren lettere forstår hvordan Ask har det. Leseren kan og føle på at Ask føler på en rådvillhet ved forfatterens bruk av kontraster: «... han vet ikke om han har sagt for meget eller for lite». Her ser vi og bruken av gjentakelse i ordet «vet ikke», som igjen viser oss at Ask er usikker i situasjonen han er i.

Som konklusjon kan man si at skildringen av Ask viser leseren at han er usikker og er forelsket. Ved hjelp av blant annet hyperbol, gjentakelse og personifikasjon gjør forfatteren det lettere for leseren å forstå usikkerheten Ask står ovenfor.

Litteraturliste:

- Mykle, Agnar. Sangen om den røde rubin. Oslo: Gyldendal, 1956. Utdrag.

Del B Langsvarsoppgave 2

Språket - makten den har eller tar

I utdraget fra artikkelen «Språk er makt» skrevet i 2004 av Kjell Ivar Vannebo, en norsk språkforsker, forklarer han at striden om språk kan sees på som «... ein kamp om makt». Han fremhever hvem kampen kan være en kamp mellom, og forklarer at språk kan bli assosiert med tanker om hva som er korrekt eller feil. Sosiolekter, geolekter, etnolekter, kjønnsstolking av ord og mangelen på språk er alle aspekter som påvirker både språket og makten det gir eller tar.

Språkdebatten i 1830 var starten på en langvarig diskusjon i Norge, som skulle endre seg over tid, med ulike diskusjoner om hvilket språk som er korrekt og ikke. Det startet med at overklassen skrev dansk og snakket dansk med norsk uttale. Wergeland og patriotene ville fornorske dansken, fordi de mente at hvis språket ble mer norsk ville det bli lettere for folket å bruke skriften. P.A Munch og intelligenspartiet ville beholde dansken fordi nordmenn, både overklassen og folk flest, var blitt vant til dansk etter 400 år under danskene. Til den dag i dag ser vi fortsatt en språkdiskusjon, som gjelder både talemålsvarianter og skriftspråk.

Vannebo skriver: «det har vore ein kamp om språket mellom sosiale og regionale grupper». Her ser det ut som at han sikter til sosiolekter som kan framstå i et samfunn. Når det kommer til sosiolekter oppstår talemålsforskjeller på grunn av forskjeller mellom sosiale klasser. Et godt eksempel på dette er mellom vestkanten og østkanten i dagens Oslo. På vestkanten er det «riktig» å bruke -en endelser, mens det på østkanten er «riktig» med a-endelser. Den typiske Frogner r-en, som i dag ville forvirret enhver til å tro vedkommende kom fra Arendal, er enda et eksempel på en del av overklassens sosiolekt, om det ikke har blitt en del av en kronolekt. Språket som brukes i sosiolekter skiller et samfunn, og stiller de veltalende over de mindre veltalende, og gir mer makt til de veltalende.

Med tanke på at Vannebo nevner «De regionale gruppene» er geolektene noe som må nevnes. Geolektene, altså dialektene vi har i Norge er mange, og de har endret seg over tid. Folk skriver mer i dag enn før, noe som fører til standardisering av geolektene. Talemålet blir mer likt skriftspråket, som har ført til en større sosial utjevning i Norge over tid. Makten kan sies å ligge i skriftspråket, som kan føre til standardisering og regionalisering, som igjen kan føre til et mektig vokabular, som igjen gir mulighet til utdanning og dermed makt. Mangler man skriftspråk, får man ikke et mektig vokabular, ikke like stor mulighet til å utdanne seg, og språket kan dermed føre til maktesløshet.

Det kan være rimelig å anta at etnolektene vi har i Norge er noe som refereres til her: «Språkkampen kan og vere mellom etniske grupper». En etnolekt oppstår når innvandrere lærer seg norsk, og blander inn trekk fra sitt morsmål i språket. Kjennetegn ved dette kan være spesielle ord som for eksempel en «tishar» (en dårlig person). Det kan være at språket har en spesiell syntaks, der det er brudd på V2-regelen, altså at verbalet skal stå på andre plass i fortellende setninger. En spesiell syntaks vil da være «Etterpå jeg gikk på konsert». Det kan også være feil grammatisk kjønn i mange substantiv som for eksempel «en sted». En etnolekt kan føres over til etniske nordmenn, og det kan bli en slags status å snakke etnolekten. Dette viser til at språk er makt om du kan tilpasse deg denne etnolekten for å passe inn i et miljø. Det kan også føre til maktesløshet hvis du ikke tilpasser deg dette, og statusen din i miljøet blir moderat.

På selveste kvinnedagen i fjor kunne man lese «Vi sitter fast i et hierarki der menn rangeres høyere enn kvinner. Pass på ordene dine!», en kronikk av Helene Uri. Hun får frem hvor mye makt det er i språket vårt ved å trekke inn kjønnskampen. Det er for mange mer naturlig å omtale en person man ikke vet hvem er som «han», enn «hun». Det ligger i mange ord i språket vårt som bidrar til dette, eksempler er politimann, fylkesmann og brannmann. Det går også den andre veien som forklares i utdraget: «Da yrkesbetegnelsen helsesøster ble endret til helsesykepleier i 2019, fikk studiet tre ganger så mange mannlige søkere, sammenlignet med året før». Hvor mye makt som ligger i det hverdagslige språket vårt, kan vel nesten ikke utdypes tydeligere.

I utdraget fra Språknytt nevnes også at «språkkampen kan og vere mellom kjønna». Det vi i hvert fall kan se, er at språkkampen ligger mellom hvilket kjønn som brukes i et ord. Hvis man setter det på spissen, så går politimann fint å bruke i hverdagspråket, mens helsesøster måtte endres: «derfor er det en god ting for en kvinne å bli omtalt som en mann, men negativt for en mann å bli omtalt som en kvinne». Språk er makt og «et ord er aldri bare et ord. I ordene ligger makt og avmakt. Derfor skal vi passe på hvilke ord vi bruker». Språket vi bruker i hverdagen fører til dette, og vi gjør det alle sammen. Makten ligger i ordene, men makten ligger jo hos de som bruker ordene. Så lenge befolkningen vil endre ord med kjønnsstolkning, så burde det være fullt mulig.

Det er tydelig at språk er makt, men det er ingen tvil om at språk kan føre til maktesløshet også. Se for deg at du er på ferie i Mellom-Amerika uten å kunne et eneste ord spansk. Sjansen for at du ville opplevd mer, lært mer om lokalkulturen og historien med litt spansk kunnskaper er stor. Se nå for deg at hjemlandet ditt er i krig, og du har ikke noe annet

valg enn å flytte dit. Du snakker ikke språket, utdannelsen du har betyr ingenting der fordi den er på feil språk, og respekten du hadde i hjemlandet ditt forsvinner med mangelen på språkkunnskap. Kun fordi du ikke snakker et språk. I utdraget fra «Og» kan det tenkes at det er akkurat slik jeg-personen opplever det. Jeg-personen kvinner seg opp (les forrige avsnitt) og tar mot til seg: «Så spør jeg hun som heter Monika: Har du det bra? Ingenting er lett, sier Monika». Dette beviser jeg-personens frykt. Monika forstår ikke hva som blir spurt om, og alt jeg-personen vil er å prate mer, men mangelen på ord stopper det: «Ord hun ikke har. Ord jeg ikke har.». Mangelen på språk har gjort de begge maktesløse.

Det ble ingen vinner av språkdebatten på 1830-tallet, men diskusjonene om språk forsvant ikke. Ivar Aasen reiste rundt for å kartlegge norske dialekter og ga etter hvert ut det første vitenskapelige verket om språk i 1848: «Det norske folkespråks grammatikk». Knud Knudsen skaper sin egen variant av et skriftspråk ved å gradvis fornorske dansken. Han var opptatt av ortofoni, som vil si at skriftspråket skulle ligne talemålet. Dette kunne være utfordrende i et land med så mange dialekter som i Norge. Det kan være rimelig å anta at Knud Knudsen og Ivar Aasen ville vært enige med Thomas Marainen som i diktet «det främmande språket» skriver: « modersmålet alltid närmast hjärtat», da de begge brant for sitt språk og makten i det.

I 1885 kom Jamstillingsvedtaket der landsmål blir likestilt med «det almindelige bogsprog». Målparagrafen kom i 1892 som sa at skolestyrene i norske kommuner selv skal bestemme om elevene blir undervist på landsmål eller «det almindelige bogsprog». I 1907 tar Knudsens variant over for dansk og heter nå Riksmål. Språkdiskusjonen fortsetter naturligvis utover 1900-tallet og til den dag i dag. Diskusjonen om språk vil nok aldri forsvinne, da det er mye makt som tilhører det.

Sammenhengen mellom språk og makt er stor. Vi kan se det i sosiolekter, geolekter og etnolekter. Likheter for alle tre er som det står i «Språk er makt»: «Når språk gir makt, er det bl.a fordi sjølv språkforma blir assosiert med førestillinger om kva som blir sett på som relevant, eller irrelevant, som korrekt eller feil.» Språk kan føre til maktesløshet for de som ikke tilpasser seg talemålsvariantene eller mangler skriftspråket. Kjønnskampen og likestillingskampen kan også trekkes inn i språket. Et ord kan ha en kjønnstolkning, som bestemmer om det skal brukes om menn eller kvinner. En ting som er sikkert, er at språk er makt og språk er identitet. Språk er makt i den forstand at hvis du kan skrive, har du større muligheter i verden. Det kan også føre til maktesløshet om du ikke kan skrive, eller ikke er tilpasningsdyktig i talemålet ditt.

Litteraturliste:

- Vannebo, Kjell Ivar. «Språk er makt», Språknytt 3–4 2004
https://www.sprakradet.no/Viogvart/Publikasjoner/Spraaknytt/Arkivet/2004/Spraaknytt_2004_3_4/Leder/ Nedlastingsdato 20.11.2020. Til nynorsk ved Utdanningsdirektoratet.
- Myrvoll, Klaus Johan: Kjell Ivar Vannebo i Store norske leksikon på snl.no. Hentet 21. mai 2021 fra https://snl.no/Kjell_Ivar_Vannebo
- Uri, Helene. «Vi sitter fast i et hierarki der menn rangeres høyere enn kvinner. Pass på ordene dine!» Aftenposten 08.03.2020
www.aftenposten.no/meninger/kronikk/i/b52ORI/vi-sitter-fast-i-et-hierarkider-menn-rangeres-hoeyere-enn-kvinner-pa Nedlastingsdato 20.11.2020.
- Salinas, Verónica. Og. Oslo: Cappelen Damm, 2016. Utdrag
- Bolstad, Erik: jamstillingsvedtaket i Store norske leksikon på snl.no. Hentet 21. mai 2021 fra <https://snl.no/jamstillingsvedtaket>
- Marainen, Thomas. «det främmande språket». Frå antologien Viidát: divttat Sámis / Vidd: dikter från Sápmi. Podium forlag, 2006